Голові разової спеціалізованої вченої ради
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка
доктору юридичних наук, професору,
професору кафедри трудового права
та права соціального забезпечення
Навчально-наукового інституту права
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка
**Василю АНДРІЇВУ**

# РЕЦЕНЗІЯ

**доктора юридичних наук, доцента Коваленка Руслана Івановича на дисертацію Спицької Катерини Олегівни на тему: «Соціально-правовий захист осіб з інвалідністю внаслідок війни в Україні», представлену на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – Право**

**Актуальність теми дисертаційної роботи.** У представленій дисертаційній роботі автор здійснює ґрунтовний аналіз системи правового та соціального захисту осіб з інвалідністю внаслідок війни, справедливо визначаючи цей напрям як один із пріоритетів сучасної державної політики. Актуальність дослідження зумовлена об'єктивною необхідністю докорінної ревізії чинного законодавства, оскільки більшість нормативних актів розроблялися в умовах мирного часу і наразі не здатні повноцінно задовольнити специфічні потреби, що виникли внаслідок повномасштабної війни. Авторка переконливо доводить, що вирішення проблем соціальної допомоги потребує системного підходу, який виходить далеко за межі грошових виплат. Сфера захисту має трансформуватися у комплексний механізм, що інтегрує якісну медицину, заходи з фізичної та психологічної реабілітації, а також дієві інструменти сприяння працевлаштуванню та громадській адаптації ветеранів. Особливу увагу в роботі приділено юридичному аспекту: виявленню суперечностей у законодавстві та розробці рекомендацій щодо його

КИЇВСЬКИЙ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
Вх. № 338 «42»
«1» 06 2026 р.

вдосконалення, що є критично важливим для створення стійкого правового фундаменту. З огляду на європейський вектор розвитку України, здобувачка наголошує на безальтернативності гармонізації внутрішніх законів із міжнародними стандартами прав людини. У підсумку робота пропонує концептуально нову модель соціальної підтримки, яка відповідає сучасним реаліям і спрямована на повернення осіб з інвалідністю внаслідок війни до повноцінної життєдіяльності та активної участі в житті суспільства. Науковий внесок у розробку теми соціально-правового захисту осіб з інвалідністю внаслідок війни зробили такі вчені: Андріїв В., Бурак В., Коробенко Н., Костюк В., Кучма О., Ласько І., Мельник В., Москаленко О., Пилипенко П., Рим О., Синчук С., Сіньова Л., Тищенко О., Цирфа Г., Черноус С., Шумило М., Шумна Л. та ін. Отже, ця наукова робота характеризується значною новизною та має високу практичну цінність для реформування системи правового захисту осіб з інвалідністю внаслідок війни в Україні.

**Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій.**

Мета та завдання дисертаційного дослідження демонструють глибину наукового пошуку, його комплексність та інноваційний підхід автора до вирішення проблем загальнотеоретичного й практичного аналізу соціально-правового захисту осіб з інвалідністю внаслідок війни в Україні. У процесі роботи здобувачка здійснила детальний аналіз значного масиву нормативних джерел та провела широкий огляд наукових праць українських і зарубіжних дослідників у галузі права соціального захисту, загальної теорії права, філософії та суміжних дисциплін. Методологічну основу дисертації становлять Конституція України, закони та підзаконні нормативно-правові акти, що регулюють питання соціального захисту осіб з інвалідністю, міжнародні документи у відповідній сфері, окремі законодавчі акти іноземних держав, а також практика їх застосування.

У дисертаційній роботі Спицька К.О. здійснює всебічний і ґрунтовний підхід до аналізу проблем соціального захисту осіб з інвалідністю внаслідок війни, застосовуючи сучасні методологічні засоби дослідження.

Завдяки вдалому поєднанню історичного аналізу та системно-структурного підходу, автору вдалося не лише простежити еволюцію інституту соціального захисту, а й систематизувати чинні державні гарантії. Важливою перевагою дослідження є виявлення законодавчих суперечностей за допомогою формально-логічного методу, що дозволило сформулювати цілком обґрунтовані пропозиції щодо реформування галузі. Дисертантка послідовно вирішує поставлені завдання, аналізуючи міжнародний досвід та інституційну структуру органів влади, що в результаті дало змогу запропонувати цілісну концепцію оновлення нормативно-правової бази. Практична значущість отриманих результатів та їхня відповідність поставленій меті не викликають сумнівів.

Виходячи з поставлених задач, автор дисертаційного дослідження формулює та аргументує позиції, що базуються на сучасних здобутках правової науки.

Звернемо увагу на окремі з них.

Досліджуючи генезис правового регулювання соціального захисту осіб з інвалідністю внаслідок війни, автор слушно інтерпретує цей процес як складне, багатоаспектне явище, що безпосередньо віддзеркалює трансформацію українського державотворення. У роботі науково обґрунтовано та змістовно охарактеризовано три ключові етапи еволюції законодавства. Перший період (1991 – початок 2014 рр.) визначено як етап закладення базових нормативних засад, що значною мірою спиралися на попередній історичний досвід. Другий етап (2014 – лютий 2022 рр.) характеризується як час системного реагування на початок збройної агресії РФ, що зумовило розширення кола суб'єктів права на статус ветерана та оновлення механізмів реабілітації. Особливу увагу в дисертації приділено третьому, сучасному етапу (з 24 лютого 2022 р.), який позначений прискореною адаптацією системи до реалій повномасштабної війни. Автор детально аналізує інтенсифікацію законодавчого процесу, спрямованого на діджиталізацію послуг, впровадження норм МКФ та розбудову комплексної багатовекторної системи реабілітації (ст. 45).

Позитивно сприймається підхід авторки до розкриття змісту поняття «соціальний захист осіб з інвалідністю внаслідок війни в Україні». А саме:

«соціальний захист осіб з інвалідністю внаслідок війни в Україні - це комплексна система державних і суспільних заходів, спрямованих на повне забезпечення потреб, інтеграцію в суспільство осіб, які отримали інвалідність через поранення, контузію, каліцтво або захворювання, спричинені безпосередньою участю у бойових діях або інших заходах з відбиття збройної агресії проти України, захисту її незалежності та територіальної цілісності, а також осіб, які зазнали інвалідності внаслідок перебування в полоні або катувань під час збройної агресії, або ж цивільні особи, які отримали інвалідність через поранення, контузію, каліцтво або захворювання внаслідок війни» (стор. 61).

Окремої уваги заслуговує проведений автором порівняльно-правовий аналіз міжнародного досвіду, що дозволив класифікувати світові моделі соціального захисту за критеріями інклюзивності та державного втручання. У дисертації детально досліджено досвід США та Канади, де ефективність системи базується на індивідуальному кейс-менеджменті, а також модель Великобританії, що вирізняється активним залученням громадського сектору. Вивчаючи досвід країн із транзитивною правовою системою, таких як Польща та Грузія, автор слушно фіксує зміщення пріоритетів від монетарних виплат до реабілітаційних послуг. Виняткове значення для вітчизняної практики мають німецька система квотування робочих місць та ізраїльська модель безперервного психолого-медичного супроводу. Узагальнення цих практик дало змогу автору науково обґрунтувати необхідність впровадження в Україні інклюзивної сервісної моделі, орієнтованої на відновлення людського капіталу та повну соціальну інтеграцію ветеранів (стор.132).

У дисертації представлено всебічну характеристику правового механізму соціального захисту осіб з інвалідністю внаслідок війни, який автор слушно інтерпретує як цілісну систему юридичних інструментів, інституцій та регламентованих процедур. Ключовим елементом цього механізму визначено порядок встановлення відповідного статусу, що виступає фундаментальною юридичною передумовою для доступу громадян до державної системи преференцій. Науковий інтерес викликає аргументація автора щодо необхідності тотальної цифровізації цього процесу з метою усунення адміністративних

перешкод. Опрацьовуючи систему правових гарантій - від медичного сервісу до податкових та житлових пільг, - дисертантка чітко окреслює ієрархію та компетенцію органів влади. При цьому особливий наголос зроблено на координаційній ролі Міністерства у справах ветеранів України та впровадженні принципу «єдиного вікна», що має забезпечити безперебійну взаємодію між суб'єктами владних повноважень та підвищити реальну ефективність захисту прав осіб з інвалідністю внаслідок війни (ст.163).

У дисертаційному дослідженні акцентується увага на сучасних проблемах встановлення статусу особи з інвалідністю внаслідок війни в Україні. Зокрема, підкреслюється, що: «Вивчення тенденцій у реформуванні правового регулювання отримання статусу особи з інвалідністю внаслідок війни в Україні набуває великої важливості у зв'язку з прямим впливом на соціально-правове положення тих, хто став особою з інвалідністю внаслідок війни. Встановлення статусу особи з інвалідністю через війну в Україні стає викликом через невизначеність законодавчих критеріїв для кваліфікації «військової травми», яка важко трактується за стандартами мирного часу. Оперативне медичне підтвердження статусу ускладнюється для поранених у зонах активних бойових дій, потребуючи комплексного підходу до розв'язання цієї проблеми. Відсутність узгодженості між різними нормативно-правовими актами створює додаткові труднощі у практичному застосуванні правил щодо отримання пільг особами з інвалідністю внаслідок війни. Надмірна бюрократія при подачі документів ускладнює процес отримання допомоги вчасно. Різні підходи до реабілітації порівняно з особами з інвалідністю, які постраждали внаслідок війни, можуть призводити до правової нерівності та ускладнювати ситуацію для постраждалих. Ці проблеми спричиняють ускладнення у процесі визнання статусу та отримання належних пільг та компенсацій для осіб з інвалідністю внаслідок війни» (стор. 159).

**Наукова новизна одержаних результатів** підтверджується розробкою конкретних інструментів реформування соціальної сфери. Зокрема, автором запропоновано структуру розділу до проєкту Соціального кодексу України та розроблено типові форми моніторингу якості соціальних послуг, які надаються

особам з інвалідністю внаслідок війни. Особливої уваги заслуговують методичні рекомендації щодо впровадження «розумного пристосування» на рівні територіальних громад та ініціатива запровадження нового виду державної послуги — постійного соціального супроводу осіб з інвалідністю внаслідок війни. Авторська пропозиція щодо модернізації системи через діджиталізацію та впровадження міжнародних стандартів оцінки функціонування здоров'я (МКФ) створює реальне підґрунтя для переходу до сервісно-орієнтованої моделі захисту. Подальшого розвитку в роботі набули підходи до професійної інтеграції та психологічної підтримки ветеранів як базових елементів відновлення людського капіталу.

Отримані теоретичні та практичні результати дослідження можуть бути впроваджені у процес викладання навчальних дисциплін для здобувачів вищої освіти за спеціальністю 081 «Право», а також використані у правозастосовній діяльності.

**Повнота викладення наукових положень, висновків і результатів в опублікованих працях.** Основні наукові ідеї, положення та висновки, викладені у дисертаційному дослідженні, пройшли належну апробацію та є відкритими для ознайомлення наукової спільноти.

Узагальнюючі положення дослідження, його окремі аспекти, сформульовані узагальнення та висновки були предметом обговорення на засіданнях кафедри трудового права та права соціального забезпечення. Підсумки розроблення проблеми в цілому, окремих її аспектів, одержані узагальнення і висновки було оприлюднено на міжнародних, всеукраїнських конференціях, семінарах, круглих столах, зокрема: *Правове забезпечення соціальної безпеки в умовах євроінтеграційних процесів*: матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 2022 р.); *Соціально-правова політика України в умовах воєнного стану та повоєнної відбудови*: матеріали Всеукр. міждисциплін. наук.-практ. конф. (м. Київ, 2023 р.); *Проблеми реформування соціального законодавства в умовах воєнного стану та повоєнної відбудови*: матеріали Всеукр. міждисциплін. наук.-практ. конф. (м. Київ, 2024 р.); *Актуальні виклики розвитку юридичної науки і практики в умовах*

*воєнного стану та повоєнної відбудови*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 2024 р.); *Юридична наука та освіта: минуле, сучасне і майбутнє*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 2025 р.); *Трудові та соціальні права в Україні: європейська інтеграція, воєнний стан, повоєнне відновлення*: матеріали Всеукр. міждисциплін. наук.-практ. конф. (м. Київ, 2025 р.).

**Відповідність дисертації встановленим вимогам.** Дисертаційне дослідження Спицької К.О. вирізняється цілісністю та логічною структурою. План роботи, що включає вступ, три розділи з дев'ятьма підрозділами, висновки, список використаних джерел та додатки, є обґрунтованим і відповідає тематиці дослідження. Матеріал у кожному розділі та підрозділі викладено послідовно й системно, що забезпечує відповідність змісту заявленому плану. Рукопис можна оцінити як завершене самостійне наукове дослідження. Для його написання автор використала значний обсяг наукової літератури — 222 джерела.

Дисертація оформлена відповідно до вимог, встановлених наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року № 40. У дисертації та наукових публікаціях, у яких представлено результати дослідження Спицької К.О., порушень академічної доброчесності не виявлено.

**Зауваження.** Разом із тим, у дисертації містяться положення, що мають дискусійний характер, потребують уточнення або додаткової аргументації. Підкреслюючи самостійність і актуальність наукової праці Спицької К.О., вважаємо за необхідне зазначити певні зауваження, які можуть бути враховані дисертантом у подальшій науковій роботі.

1. Досліджуючи міжнародно-правове регулювання соціального захисту осіб з інвалідністю внаслідок війни в Україні, здобувачка на с. 74 дисертації обґрунтовує доцільність запровадження додаткового факультативного протоколу до Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю як необхідного кроку, зумовленого новими реаліями війни. При цьому зазначається, що чинний Факультативний протокол, який передбачає можливість подання скарг до Комітету з прав осіб з інвалідністю, безумовно, має важливе значення, однак не містить достатньо чітких і спеціалізованих механізмів захисту прав осіб з

інвалідністю в умовах, коли держави-учасниці порушують положення Конвенції саме у контексті збройної агресії, окупації та бойових дій. На думку авторки, новий додатковий факультативний протокол має бути сфокусований на захисті прав осіб з інвалідністю в умовах збройних конфліктів і стати новим інструментом міжнародного гуманітарного права. Водночас наведена пропозиція потребує додаткового обґрунтування, оскільки Конвенція ООН про права осіб з інвалідністю є універсальним міжнародно-правовим актом, який поширюється на всі категорії осіб з інвалідністю. У зв'язку з цим постає питання щодо доцільності виокремлення в її межах, навіть на рівні факультативного протоколу, окремого регулювання, присвяченого саме особам з інвалідністю внаслідок війни.

2. Розглядаючи тенденції реформування правового порядку встановлення статусу особи з інвалідністю внаслідок війни в Україні, авторка на с. 81 дисертаційного дослідження зазначає, що «нова система оцінювання повсякденного функціонування враховуватиме принципи Міжнародної класифікації функціонування, обмежень життєдіяльності та здоров'я, що передбачає розгляд не лише медичних аспектів, але й соціальних факторів, впливу середовища та бар'єрів. Такий підхід сприяє індивідуалізації підтримки, підвищує її ефективність і допомагає створювати умови для максимально можливої незалежності та активності людини». Разом із тим доцільним видається з'ясування авторської позиції щодо того, наскільки нова запроваджена в Україні система оцінювання повсякденного функціонування особи узгоджується з особливостями правового регулювання встановлення інвалідності в інших державах, досвід яких здобувачка аналізувала у процесі дослідження.

3. Вивчаючи практико-правові проблеми соціальної підтримки осіб з інвалідністю внаслідок війни у сфері праці, авторка на с. 100 дисертації обґрунтовано наголошує, що «забезпечення працевлаштування осіб з інвалідністю внаслідок війни є одним із ключових напрямів державної політики у сфері соціального захисту, оскільки воно безпосередньо впливає на рівень

інтеграції колишніх військовослужбовців у цивільне життя та їхню соціально-економічну стабільність. Працевлаштування осіб з інвалідністю внаслідок війни має як економічний, так і соціально-психологічний вимір: воно дозволяє не лише забезпечити матеріальне благополуччя, а й сприяє відновленню почуття власної значущості, активної громадянської позиції та поверненню до повноцінної участі в житті суспільства». У зв'язку з цим постає питання щодо ефективності чинного нормативу робочих місць для працевлаштування осіб з інвалідністю, передбаченого ст. 18-2 Закону України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні». Зокрема, доцільно було б з'ясувати, чи вважає здобувачка такий механізм належним та ефективним інструментом забезпечення трудових прав осіб з інвалідністю в сучасних умовах.

Висловлені зауваження жодним чином не применшують значення дисертаційної роботи, не ставлять під сумнів достовірність отриманих результатів, її наукову новизну та вагомість висновків, що зумовлено фундаментальністю обраної проблематики. Варто наголосити, що у дослідженні Спицької Катерини Олегівни здійснено глибоке теоретичне узагальнення та запропоновано нове вирішення актуальної наукової проблеми. Це вирішення полягає у комплексному аналізі соціально-правового захисту осіб з інвалідністю внаслідок війни, дослідженні зарубіжного досвіду правового регулювання їхнього статусу та формулюванні пропозицій щодо можливостей адаптації й застосування цього досвіду в Україні.

**Загальний висновок.** Представлена дисертаційна робота Спицької К.О. є зразком завершеного наукового дослідження, що вирізняється цілісністю викладу та повнотою реалізації поставленої мети. Авторці вдалося успішно розв'язати весь спектр окреслених завдань, що свідчить про високий рівень її фахової кваліфікації. Зміст роботи відображає глибоку теоретичну обізнаність здобувачки та її вміння здійснювати детальний критичний аналіз складних правових явищ. Логічна послідовність та структурна цілісність кожного розділу дисертації додатково підтверджують наукову якість і ґрунтовність отриманих результатів.

Дослідження Спицької Катерини Олегівни на тему: «Соціально-правовий захист осіб з інвалідністю внаслідок війни в Україні», що подане на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – Право відповідає за змістом, обсягом, науковою новизною, теоретичним та практичним значенням, оформленням вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44. Спицька Катерина Олегівна заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право», а її дисертація заслуговує на позитивну оцінку.

**Рецензент:**
**доцент кафедри**
**трудового права та права**
**соціального забезпечення**
**Навчально-наукового інституту права**
**Київського національного**
**університету імені Тараса Шевченка,**
**доктор юридичних наук, доцент** **Руслан КОВАЛЕНКО**

Підпис засвідчую
Вчений секретар НДІ
КАРАУЛЬНА Н. В.
29.05. 20

Київський національний університет імені Тараса Шевченка Ідентифікаційний код 02070944 Україна

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
Вх. № 338 «1» 06 2026 р.